

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА.
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА
ДІЯЛЬНІСТЬ**

УДК 343.14:340.13

Ангеленюк Анна-Марія Юріївна,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна,
ORCID ID 0000-0001-5947-5105

**ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ
ПІД ЧАС НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ**

У статті акцентовано увагу на актуальності використання технічних засобів під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі України. Як результат такого використання розглянуто електронні докази, які є предметом оцінки суду щодо питання їх допустимості в кримінальному провадженні, а також можливості спиратись на них під час прийняття судом рішення по суті.

Наведено окремі судові рішення, що стосуються оцінки результатів використання технічних засобів під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій та формують сталу судову практику. Вказано основні мотиви суду, якими він керується під час оцінювання результатів використання технічних засобів.

Ключові слова: *технічні засоби, негласні слідчі (розшукові) дії, доказування, оцінка, електронні докази.*

Сьогодні проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НС(Р)Д) у кримінальних провадженнях майже завжди фіксується за допомогою технічних засобів, можливість використання яких передбачена ч. 2 ст. 252 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1]. За умови здійснення зазначених вище дій серед матеріалів кримінального провадження на технічних носіях інформації знаходяться електронні докази, які в подальшому є предметом оцінювання суду.

Питання стосовно використання технічних засобів під час кримінального провадження досліджували такі науковці, як Д.В. Безруков, О.І. Брендель, О.В. Ковальова, В.В. Луцик, Ю.П. Поляк, Ж.Л. Рибалко, Д.М. Тимчишин та ін. Однак, зважаючи на розвиток науки і техніки, питання використання технічних засобів у кримінально-процесуальній діяльності не втрачає своєї актуальності.

Слід зауважити, що в науковій сфері не достатньо приділено увагу саме оцінці судом результатів використання в кримінальному провадженні технічних засобів. Окрім цього, щодня судова практика поповнюється новими рішеннями, що зумовлює необхідність їх вивчення та аналізу з метою вдосконалення процесу збирання електронних доказів за допомогою технічних засобів. Безперечно, оцінка судом допустимості цих доказів є важливою, оскільки формує алгоритм дій на етапі їх збирання.

© Anheleniuk Anna-Mariia, 2024

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2024.2\(64\).20](https://doi.org/10.36486/np.2024.2(64).20)

Issue 2(64) 2024

<https://naukaipravookhrona.com/>

Відповідно до ч. 1 ст. 256 КПК України результати НС(Р)Д, у тому числі аудіо- або відеозаписи, фотознімки чи інші результати, здобуті за допомогою застосування технічних засобів, можуть використовуватися в доказуванні на тих самих підставах, що і результати проведення інших слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування [1]. Так, унаслідок проведення НС(Р)Д у кримінальному провадженні з'являються докази (зазвичай електронні), необхідні для встановлення істини.

Також питання щодо застосування технічних засобів фіксації кримінального провадження регламентовані в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні. Поняття технічних засобів, що актуальне під час виконання НС(Р)Д, закріплено Ліцензійними умовами провадження господарської діяльності, пов'язаної з розробленням, виготовленням, постачанням спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації (далі – Ліцензійні умови).

Під поняттям спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації є технічні, апаратно-програмні, програмні та інші засоби, які відповідають критеріям належності до технічних засобів негласного отримання інформації, що мають технічну забезпеченість для негласного отримання (прийому, обробки, реєстрації та/або передачі) інформації, призначені для використання у скритий спосіб, характерний для оперативно-розшукової, контррозвідувальної або розвідувальної діяльності (п. 3 Ліцензійних умов) [2].

Кожен технічний засіб, який використовується під час НС(Р)Д, має технічне призначення та обмеження у застосуванні залежно від процесуальної форми та тактики проведення НС(Р)Д.

При визначенні НС(Р)Д з огляду на тактику її проведення обирають технічний засіб, що є найбільш ефективним для застосування стосовно цієї конкретної НС(Р)Д, який безперечно впливає на характер, зміст та обсяги отриманої в подальшому інформації.

Так, наприклад, під час проведення аудіо-, відеоконтролю особи (ст. 260 КПК України) застосовуються технічні засоби аудіо- чи відеозапису, характерними ознаками яких є невеликі габарити (компактність), хороша звукова чутливість та якість відеозапису, велика ємність пам'яті (як вбудованої, так і додаткової), що зумовлено особливостями тактики проведення цієї НС(Р)Д та необхідністю використовувати приховану відеозйомку [3, с. 240].

При проведенні аудіо- та відеоконтролю місця (ст. 270 КПК України), що полягає у застосуванні технічного обладнання в публічно доступному місці, важливе значення має вибір місця встановлення технічних засобів, які фіксуватимуть відомості в межах проведення НС(Р)Д.

За результатами застосування технічних заходів під час проведення зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (ст. 263 КПК України) переважно отримується звукозапис телефонної розмови, який потребує в подальшому ідентифікації, що можна провести за допомогою судової експертизи матеріалів і засобів звукозапису.

Під час обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України) використовують як спеціальні технічні засоби (за допомогою яких здійснюється негласне проникнення, встановлюються технічні засоби аудіо-, відеоконтролю особи), так і засоби криміналістичної техніки (за допомогою яких здійснюється виявлення і фіксація відомостей, що мають значення у кримінальному провадженні, а також виготовляються копії, зразки речей, документів, зразки з інших матеріальних об'єктів, які були виявлені) [4, с. 143].

Під час установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) (ст. 268 КПК України) використовують технічні та програмні засоби операторів стільникового зв'язку, які дають змогу за номером IMEI телефону локалізувати його місцезнаходження з точністю до п'ятдесяти метрів (у разі перебування телефону у ввімкненому стані) [5, с. 203].

У межах моніторингу банківських рахунків (ст. 2691 КПК України) банківська установа має із застосуванням власних програмно-технічних засобів системи електронних платежів здійснити контроль над операціями зарахування, списання з банківського рахунку грошових коштів до виконання відповідної операції, а в разі неможливості – негайно після її виконання [4, с. 143].

Фіксація ходу й результату контролю за вчиненням злочину, передбаченого ст. 271 КПК України, здійснюється з дотриманням загальних вимог до фіксації НС(Р)Д, закріплених у ст. 252 КПК України.

Носії інформації, на яких зафіксовані відомості, отримані в результаті проведення зазначених НС(Р)Д під час досудового розслідування, мають зберігатися у стані, придатному для їх дослідження до набрання законної сили вирокom суду, оскільки такі відомості підлягають оцінці під час судового розгляду.

Судді виконують ключову роль під час оцінки електронних доказів, оскільки від них залежить, чи буде окремий електронний доказ (здобутий за допомогою технічних засобів) відігравати провідну роль у вирішенні конкретного кримінального провадження [6]. Також слід зауважити, що у судочинстві почали змінюватися підходи стосовно процедури доказування у зв'язку з поступовим переходом значної частини інформації в електронну форму, що саме додатково наголошує на необхідності вивчення судової практики та актуальності статті.

Так, відповідно до постанови Верховного Суду від 13 липня 2020 року у справі № 753/10840/19 надано розширене поняття електронних доказів, яке зазначає, що електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (у тому числі фотографії, відео- та звукозаписи тощо), вебсайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних й інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (у тому числі в мережі Інтернет) [7].

Під час дослідження електронних доказів та їх оцінки має відбуватись їх належна ідентифікація (підтвердження автентичності, точності і цілісності даних). Підлягають

також перевірки та оцінці метадані електронного доказу, які можуть містити важливі доказові дані такі, як дата й час створення чи модифікації файлу чи документа, інформація про автора, дата й час, коли дані були надіслані. Слід зазначити, що метадані забезпечують необхідний контекст для оцінки доказів.

У судах першої та апеляційної інстанцій поширена практика подання клопотань захисниками про недопустимість електронного доказу на підставі того, що він є копією невідповідного оригіналу, оскільки мало місце копіювання з карти пам'яті на комп'ютер, а лише після цього відбувся запис на оптичний диск унаслідок чого, на думку сторони захисту, порушено цілісність електронного доказу, наявна різниця у форматі запису. За версією сторони захисту така ситуація може розглядатись як умисне технічне втручання, редагування файлу і підробка електронного доказу. Однак, запис копій файлів, які є оригіналом доказу, може бути здійснено за допомогою технічних засобів, відмінних від тих, на які здійснюється запис оригіналу, внаслідок чого саме і спостерігається різниця у форматах запису файлів або поділ запису на кілька файлів без втрати його змісту. У зазначених випадках суди переважно брали до уваги процесуальну поведінку сторони, а саме: чи було подано клопотання про проведення експертизи та чи висловлювала сторона захисту заперечення щодо долучення відомостей в електронній формі як доказу. Після чого приймали відповідне рішення, враховуючи сукупність інших відомостей, які наявні в кримінальному провадженні та стосуються процесу доказування.

Для прикладу та наочного сприйняття слід навести конкретні приклади оцінки судом результатів застосування технічних засобів під час проведення НС(Р)Д.

Так, з огляду на постанову Верховного Суду від 10 вересня 2019 року у справі № 761/8589/15-к (провадження № 51-4571км18) суд вважає, що протокол аудіо-, відеоконтролю особи передбачає обов'язкову наявність додатків із аудіо-, відеозаписами. У мотиваційній частині суд обґрунтував свою оцінку так: «Положення ч. 1 ст. 270 КПК України фактично закріплюють обов'язковість фіксації відомостей за допомогою аудіо-, відеозапису. Однак, додатки до протоколу цієї НС(Р)Д, а саме, оптичні носії та картка пам'яті, прокурором не було надано суду. Надаючи оцінку такій ситуації, суд вважає, що йому не надано жодних доказів, які б підтверджували обвинувачення, пред'явлене особі, в частині розроблення ним злочинного плану для вчинення розбою, наявність попередньої змови з іншими учасниками та розподіл між ними ролей» [8].

Згідно з постановою Верховного Суду від 03 листопада 2020 року у справі № 419/2016/19 (провадження № 51-2950 км 20) суд вважає, що часткова відсутність запису під час НС(Р)Д (у цьому випадку контролю за вчиненням злочину у формі оперативної закупки) не завжди вказує на недопустимість відомостей, отриманих у ході її проведення. Однак, потрібно розуміти, що таке бачення суду стосується конкретної ситуації у конкретній справі та може відрізнятись у іншому кримінальному провадженні, зважаючи на сукупність доказів у ньому [9].

Відповідно до Верховного Суду від 07 жовтня 2020 року у справі № 725/1199/19: «доводи захисника про те, що протоколи НС(Р)Д є недопустимими доказами через те, що додатками до них є не оригінальні примірники технічних носіїв інформації, не спростовують висновків суду про допустимість цих доказів». Окрім, суд вважає, що в

разі відсутності у протоколі НС(Р)Д інформації щодо назви та серійного номера спецтехніки правоохоронного органу, яка застосовувалась у ході процесуальних дій, немає підстав визнавати таку НС(Р)Д недопустимою. У цій частині суд мотивує своє рішення тим, що відповідно до пп. 4.5.1, 4.5.6 Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, затвердженого наказом голови Служби безпеки України від 12 серпня 2005 року № 440, є державною таємницею відомості про номенклатуру, фактичну наявність спеціальних технічних засобів чи спеціальної техніки: устаткування, апаратури, приладів, пристрів, програмного забезпечення, препаратів та інших виробів, призначених (спеціально розроблених, виготовлених, запрограмованих або пристосованих) для негласного отримання інформації, які розкривають найменування, принцип дії чи експлуатаційні характеристики спеціальних технічних засобів чи спеціальної техніки, призначених для здійснення та забезпечення оперативно-розшукової діяльності [10].

Крім наведеного вище, впливає на особливості застосування технічних засобів під час конкретних НС(Р)Д сукупність об'єктивних та суб'єктивних чинників. До об'єктивних слід віднести особливості механізму вчинення правопорушення, яке сталося; особливості місця та часу проведення НС(Р)Д; наявність у розпорядженні спеціаліста, необхідної для проведення НС(Р)Д номенклатури технічних засобів; технічна справність та придатність технічних засобів вирішити в умовах, які сформувалися на момент їх застосування під час проведення НС(Р)Д, конкретні завдання. До суб'єктивних слід віднести рівень кваліфікації особи, яка застосовує технічний засіб; поведінку учасників НС(Р)Д, інших осіб.

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що лише в разі наявності належної номенклатури, якості технічних засобів, високого професіоналізму в процесі застосування їх під час проведення НС(Р)Д, а також позитивної оцінки суду на предмет допустимості в кримінальному провадженні результату застосування технічних засобів може бути реалізовано виконання завдань кримінального процесу загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 25.03.2024).
2. Ліцензійні умови провадження господарської діяльності, пов'язаної з розробленням, виготовленням, постачанням спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації: затв. постановою Каб. Міністрів України від 22.09.2016 р. № 669. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.03.2024).
3. Брендель О.І. Засоби прихованого відеоспостереження та особливості їх використання в процесі розслідування злочинів і експертного дослідження. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики*. 2016. Вип. 16. С. 239–248. URL: <https://core.ac.uk/download/497886089.pdf> (дата звернення: 25.03.2024).
4. Луцик В.В. Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 4. С. 202–205. URL: http://lsei.org.ua/4_2014/53.pdf (дата звернення: 25.03.2024).
5. Поляк Ю.П. Застосування технічних засобів при проведенні слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та використання його результатів під час досудового розслідування: дис. ... на д-ра філософії: 081 Право / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2022. 230 с.

© Anheleniuk Anna-Mariia, 2024

6. Стефанів Н. Судова практика Касаційного кримінального суду Верховного Суду щодо допустимості електронних доказів. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Prezentatsiia_Stefaniv.pdf (дата звернення: 25.03.2024).

7. Постанова Верховного Суду від 13.07.2020 р. у справі № 753/10840/19 (провадження №61-22727св19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90385050> (дата звернення: 25.03.2024).

8. Постанова Верховного Суду від 10.09.2019 р. у справі № 761/8589/15-к (провадження № 51-4571км18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84229858> (дата звернення: 25.03.2024).

9. Постанова Верховного Суду від 03.11.2020 р. у справі № 419/2016/19 (провадження №51-2950 км 20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92765503> (дата звернення: 25.03.2024).

10. Постанова Верховного Суду від 07.10.2020 р. у справі № 725/1199/19 (провадження № 51-5720км19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92173671> (дата звернення: 25.03.2024).

REFERENCES

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy. "Criminal Procedure Code of Ukraine": Law of Ukraine dated April 13, 2012 No. 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (Date of Application: 25.03.2024) [in Ukrainian].

2. Litsenziini umovy provadzhennia hospodarskoi diialnosti, poviazanoi z rozroblenniam, vyhotovlenniam, postachanniam spetsialnykh tekhnichnykh zasobiv dlia zniattia informatsii z kanaliv zviazku ta inshykh tekhnichnykh zasobiv nehlasnoho otrymannia informatsii. "Licensing conditions for carrying out business activities related to the development, production, and supply of special technical means for removing information from communication channels and other technical means of secretly obtaining information: approval by resolution of the Cabinet of the Ministers of Ukraine dated September 22, 2016 No. 669. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2019-%D0%BF#Text> (Date of Application: 25.03.2024) [in Ukrainian].

3. Brendel, O.I. (2016). Zasoby prykhovanoho videosposterezhennia ta osoblyvosti yikh vykorystannia v protsesi rozsliduvannia zlochyniv i ekspertnoho doslidzhennia. "Means of covert video surveillance and features of their use in the process of crime investigation and expert research". *Theory and Practice of Forensic Examination and Criminology*. Issue 16. P. 239–248. URL: <https://core.ac.uk/download/497886089.pdf> (Date of Application: 25.03.2024) [in Ukrainian].

4. Lutsyk, V.V. (2014). Ustanovlennia mistseznakhodzhennia radioelektronnoho zasobu. "Establishing the location of a radio electronic device". *Yurydychnyi Naukovyi Elektronnyi Zhurnal*. No. 4. P. 202–205. URL: http://lsej.org.ua/4_2014/53.pdf (Date of Application: 25.03.2024) [in Ukrainian].

5. Poliak, Yu.P. (2022). Zastosuvannia tekhnichnykh zasobiv pry provedenni slidchykh (rozshukovykh), nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii ta vykorystannia yoho rezultativ pid chas dosudovoho rozsliduvannia. "The use of technical means in conducting investigative (detective), covert investigative (detective) actions and the use of its results during a pre-trial investigation": Doctor's thesis: 081 - Law / Lviv State University of Internal Affairs. Lviv. 230 p. [in Ukrainian].

6. Stefaniv, N. Sudova praktyka Kasatsiinoho kryminalnoho sudu Verkhovnoho Sudu shchodo dopustymosti elektronnykh dokaziv. "Judicial practice of the Criminal Court of Cassation of the Supreme Court regarding the admissibility of electronic evidence". URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Prezentatsiia_Stefaniv.pdf (Date of Application: 25.03.2024) [in Ukrainian].

7. Postanova Verkhovnoho Sudu. "Resolution of the Supreme Court dated 13.07.2020 in case No.753/10840/19 (proceedings No. 61-22727св19)". URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90385050> (Date of Application: 25.03.2024) [in Ukrainian].

8. Postanova Verkhovnoho Sudu. "Resolution of the Supreme Court dated September 10, 2019 in case No. 761/8589/15-k (proceedings No. 51-4571км18)". URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84229858> (Date of Application: 25.03.2024) [in Ukrainian].

9. Postanova Verkhovnoho Sudu. "Resolution of the Supreme Court dated November 3, 2020 in case No. 419/2016/19 (proceedings No. 51-2950 km 20)". URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92765503> (Date of Application: 25.03.2024) [in Ukrainian].

10. Postanova Verkhovnoho Sudu. "Resolution of the Supreme Court dated 07.10.2020 in case No.725/1199/19 (proceedings No. 51-5720km19)". URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92173671> (Date of Application: 25.03.2024) [in Ukrainian].

UDC 343.14:340.13

Anheleniuk Anna-Mariia,

Candidate of Juridical Sciences, Senior Researcher,
State Research Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0001-5947-5105

EVALUATING THE RESULTS OF USING TECHNICAL MEANS DURING UNDERCOVER (SEARCHING) ACTIONS

The article underscores the pivotal role of technical resources in the implementation of undercover investigative operations within the criminal justice system of Ukraine. This is particularly relevant in light of the transition towards digital information storage, which has implications for the overarching approach to evidence-gathering procedures.

Furthermore, the article provides insight into the utilization of technical resources contingent upon the specific type of undercover investigative (search) operation. Each technical resource employed is designed to fulfill a distinct objective and is subject to inherent constraints based on the procedural form and tactics employed in the undercover investigative (search) operation. In addition to other considerations, the compactness, sound sensitivity, image quality (for video recording), and memory capacity of technical equipment are of significant importance.

To illustrate, the author presents the court's positions in select court decisions and the assessment of the results of the use of technical means during covert investigative (detective) actions that form a stable body of case law. This includes the following: 1) the protocol for audio and video monitoring of a person requires the mandatory presence of attachments with audio and video recordings. The absence of these attachments is the basis for declaring evidence inadmissible in criminal proceedings; 2) the absence of a record of the course of control over the commission of a crime in the form of an operational purchase does not necessarily indicate the inadmissibility of information obtained in the course of its conduct; 3) the lack of information in the protocol of a covert investigative action regarding the name and serial number of the specialized equipment utilized by the law enforcement agency is not a sufficient reason to declare such a covert investigative action inadmissible.

In light of the aforementioned considerations, the article seeks to elucidate the fundamental objectives that the court pursues in assessing the outcomes of the utilisation of technical resources. Furthermore, the author underscores that the rationale and justification behind the court's decision, or its evaluation of evidence or other facts, are inherently case-

© Anheleniuk Anna-Mariia, 2024

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2024.2\(64\).20](https://doi.org/10.36486/np.2024.2(64).20)

Issue 2(64) 2024

<https://naukaipravookhorona.com/>

specific. Consequently, these justifications may not be directly applicable to other criminal proceedings, as the court consistently considers the comprehensive evidence or facts within each case.

Keywords: technical means, covert investigative (search) actions, proof, assessment, electronic evidence.

Отримано 30.04.2024